

La recepció de Maragall a França

Mònica GÜELL

Université Paris-Sorbonne

monique.guell@paris-sorbonne.fr

Résumé : On étudie ici la réception –assez faible– de Joan Maragall en France, à travers l'examen des anthologies poétiques et des articles publiés en France ou en langue française, en s'attachant plus précisément aux introductions.

Mots-clés : Joan Maragall, traduction, réception, poésie catalane, Catalogne, France.

En aquest treball ens proposem situar la recepció del poeta Joan Maragall a França, amb motiu d'un doble aniversari, els cent cinquanta anys del seu naixement i el centenari de la seva mort. El poeta va viure entre dos segles i la seva obra forma un pont entre ambdós, d'una banda el segle XIX que representa el passat, però un passat portador de futur ja que fou el bressol de la Renaixença, de l'altra el futur, el segle XIX: «La seva extraordinària originalitat consistí a estar en el pont, a saber fondre l'antic sentimentalisme dels renaixents amb el realisme que s'iniciava: a saber ésser alhora místic i orientador, cantor visionari i definidor moral» comentava encertadament Carles Riba¹. Ens sembla necessari, en aquest primer terç del segle XXI, tornar a llegir Maragall, situar-lo de nou en el panorama poètic, fer un balanç que no es limiti a consideracions extraliteràries. Força és de constatar que la presència de la literatura catalana a França, i particularment la poesia, al segle XX, és prou discreta. Ja ho mencionava Antoni Cayrol (Pere Jordi Cerdà) el 1958, en un article de la revista *Europe*:

Il demeure, qu'à l'inverse de sa sœur castillane, la poésie catalane n'a pas pénétré l'aire française. Seghers vient de donner une traduction du livre de *Marsias* d'Agusti Bartra, poète exilé dont le lyrisme renouvelle avec puissance une tradition lyrique, une tradition épique à laquelle Maragall et Alcover ont lié leur nom. *Paliers* de Josep Carner, édité en Belgique, ce sont là, à mes connaissances, les seules traductions du catalan, parues en langue française, ces derniers années².

Després d'haver constatat intercanvis més fructuosos entre Catalunya i Itàlia, el poeta de Sallagosa conclouia lúcidament amb un vers manllevat de Jules Supervielle: «Voix étouffée qui cherche à se faire entendre». Varen passar encara uns anys abans que es publicqués una antologia formada únicament per poemes de Maragall i que la veu silenciada se sentís³: l'any 1968, al llibre *Poèmes*, editat a Madrid pel Ministeri dels

¹ Carles Riba citat a MARAGALL, Joan. *Antologia poètica* (1981) a cura d'Arthur Terry. Barcelona: Edicions 62, 7^a ed., 1998, p. 5-6.

² CAYROL, Antoine. « La littérature catalane », *Europe*, n° 347 (janvier 1958), p. 53.

³ Dos números de la revista francesa *Europe* tenen un dossier sobre la literatura catalana: el núm. 464, desembre 1967, i el núm. 621-622, gener-febrer 1981. Presenten poetas nascuts al segle XX, com Josep Carner, Josep Sebastià Pons, Ventura Gassol, J.V. Foix, Pere Quart, Salvador Espriu, Jordi Pere Cerdà, Gabriel Ferrater, Xavier Amorós, Vicent Estellés, Blai Bonet, Vicent Andrés Estellés, Francesc Vallverdú, Miquel Bauçà...

Afers Exteriors⁴. Una petita mostra de la seva obra poètica figura igualment en les obres següents: *Anthologie des poètes catalans contemporains depuis 1854* d'Albert Schneeberger (Paris, 1922), *La littérature catalane contemporaine 1833-1933* de J.J. A. Bertrand (Paris, 1933), *Patrimoine littéraire européen: Mondialisation de l'Europe, 1885-1922. Anthologie en langue française* (Bruxelles, 2000), *Huit siècles de poésie catalane* de Jean-Claude Morera (Paris, 2010).

Ens proposem de fer aquest balanç en dos temps. El primer temps, que és el d'aquest estudi, se centrarà en les introduccions de les obres, o les notes liminars que ofereixen un bon indicatiu de la recepció de l'autor, el que Antoine Berman anomenava «l'étayage» de la traducció, des del primer llibre del 1922, fins l'últim del 2010. En un estudi ulterior continuarem la reflexió amb una anàlisi de diferents traduccions del «Cant espiritual» i de «La vaca cega».

El primer llibre del corpus és l'*Anthologie des poètes catalans contemporains depuis 1854* d'Albert Schneeberger, publicada a Paris el 1922. Hi trobem cinc poemes de Maragall: «La vache aveugle», «Ode à l'Espagne», «Excelsior», «Les montagnes», «La légende de Joan Garí à Montserrat», «Conjugal». Les traduccions van precedides d'una introducció molt elogiosa, de la qual reproduïm alguns fragments com a mostra:

Il naquit et mourut à Barcelone, et plus de vingt années après avoir été son enfant, il devint sa Parole vive. Chaque fois qu'elle eut besoin d'un avis précieux, quand les temps apportaient le flux de leurs événements, Maragall devint comme l'oracle consulté. Il prit la parole avec mesure, calme, pondération ; de cette mesure la vive parole du poète prit un retentissement imprévu. Les lecteurs pourront parcourir son Ode à l'Espagne, elle reste d'un patriotisme hautain, clairvoyant, qui ne cède pas mais voit en avant, et comme elle nous change du poncif vulgaire qu'on rencontre, en général, pour ces sortes d'actualité. Une jeunesse nombreuse et bouillante entourait alors le Poète. Ce fut une époque d'effervescence qui marque l'éclat de la renaissance catalane [...] Alors se détacha toute l'énergie profonde du Poète et cette délicatesse morale qui fut comme le cachet de son caractère. [...] Unamuno déclara que Maragall était le premier poète espagnol du temps⁵.

Cal remarcar aquí la menció «Parole vive», sintagma que cristal·litza la visió estètica maragallana formulada el 1903 a l'*Elogi de la paraula*⁶: «I aixís la paraula del poeta surt amb ritme de so i de llum, amb el ritme únic de la bellesa creadora: aquest és l'encís diví del vers, veritable llenguatge de l'home» i també «l'oracle consulté», sintagma que remet a la visió i a l'endevinació com es veu amb «voit en avant». Igualment fixem-nos en «Jeunesse nombreuse et bouillante», «effervescence», «énergie profonde», «délicatesse morale». L'autor acabava l'elogi amb aquests mots:

Sans doute quelques-uns lui reprochèrent des incorrections et une versification assez pauvre parfois, mais Maragall, le suprême romantique, ne pouvait être à ce point de vue que l'homme de son temps. Tel mérite artiste, qui reste bien à lui, réside en ce fait qu'il écarte la déclamation creuse du romantisme, le formulisme classique et qu'il ouvre l'avenir à deux battants. De Maragall on peut dire que la poésie connut avec lui

⁴ MARAGALL, Joan. *Poèmes*. Madrid: Ministère des Affaires Etrangères, 1968. Que jo sàpiga, es tracta de l'única antologia en francès dedicada al poeta.

⁵ SCHNEEBERGER, Albert. *Anthologie des poètes catalans contemporains depuis 1854*. Paris: J. Povolovsky et Cie, 1922, p. 114-115.

⁶ MARAGALL, Joan. *Elogi de la paraula i altres assaigs*. Barcelona: Edicions 62, 1978.

sa voix la plus sincère, la plus chaude, la plus profonde. Elle était, chez ce poète, comme le centre puissant de la Vie⁷.

La conclusió gairebé ditiràmica reprèn les imatges ja evocades: la del poeta visionari i portador de futur («ouvre l'avenir à deux battants»), el calor i la sinceritat d'una veu poètica profunda, malgrat el retret d'una versificació pobra. Mencionem igualment que representa la modernitat: «il est l'homme de son temps».

Nou anys més tard, el 1933, sortia *La littérature catalane contemporaine 1833-1933* de J.J. A. Bertrand⁸, que fou director de l'Institut Francès de Barcelona i autor de diverses obres sobre Espanya i Catalunya⁹. He trobat la petja de la recepció d'aquest llibre en el *Bulletin Hispanique* número 35 de 1933, on es llegeix:

Ici l'auteur a payé de sa personne en traduisant, en vers libres ou non, avec ou sans rimes, les morceaux les plus beaux ou les caractéristiques de Verdaguer, Maragall, Miquel Costa i Llobera, de Joan Alcover i Maspons, de A. Guimerà, de J. M. López Picó. M. J.J. A. Bertrand fait de la bonne besogne¹⁰.

A *La littérature catalane contemporaine* Bertrand tradueix i comenta *Clartés*, «Les minves del gener» i «Elle parle», «Il parle», «Paroles d'amour sur les bords de la mer Cantabrique», «Pyrénées», «La vache aveugle», «l'Ampourdan» (sardane), «Ode nouvelle à Barcelone», fragments del «Comte Arnau», «Le chant spirituel», «L'ode sans fin». Fixem-nos ara en la presentació del poeta. El capítol anterior s'acabava amb les preocupacions nacionalistes i artístiques de l'elit catalana, així com de les classes burgeses i populars. «La grande voix de Maragall domine heureusement la grande tourmente», llegim d'antuvi. La biografia preliminar està escrita amb cura.

Il fut le parfait type du père de famille poète. Sa vie extérieure n'a presque point d'histoire. Fleur de jasmin en 1894, maître en gai savoir en 1904, président de l'Athénée la même année, il vécut pour les siens, pour son métier, pour l'art. (p. 45)

J.J. A. Bertrand no omet la faceta periodística de Maragall, de la qual elogia la claredat i la imparcialitat:

Les articles, nombreux, jamais hâtifs, qui occupent six volumes de ses œuvres complètes, dénotent une intelligence claire, jamais partielle, jamais sectaire. Il fut, un moment, un des directeurs les plus respectés de la conscience catalane. (p. 46)

I dels cants, en diu:

[...] les Chants, la sardane au rythme vivant et fort, le Chant à la bannière, qui est un hymne national, les Chants de mai et de novembre et les Chants de guerre, l'Ode à l'Espagne rappellent douloureusement les plus mauvais jours de l'histoire moderne. Le poète, comme tous ceux de cette génération, s'arrache aux spectacles tragiques, défaite nationale, bombes, état de siège, révoltes, se réfugiant dans le rêve des légendes, s'accrochant à tous les motifs de vivre, recueillant les rythmes de joie. (p. 54)

⁷ *Op. cit.*, p. 116.

⁸ BERTRAND, J.J. *La littérature catalane contemporaine 1833-1933*. Paris: Les Belles Lettres, 1933. Maragall hi figura a les pàgines 43-78.

⁹ *Barcelone, cité d'art et de sciences*, 1934; *Sur les vieilles routes d'Espagne (les voyageurs français)*, 1931; *Cervantes et le romantisme allemand*, 1914; *L. Tieck et le théâtre espagnol*, 1914.

¹⁰ *Bulletin Hispanique*, n° 35, 1933, p. 472.

Segueixen fragments del *Comte Arnau*, presentat com el lluitador sacríleg, l'heroi del desig i de la revolta, comparat amb Faust: «comme Faust, l'humanité, qui brave toutes les lois, cherche dans l'amour insensé l'apaisement de ses rêves, subit le châtement terrestre» (p. 64). S'hi esmenta la publicació recent de la correspondència de Maragall:

Parmi les ruines de la défaite, il trace déjà les grandes lignes de la reconstruction. Peu à peu la poésie cédait le pas à la prose de combat, mais cette prose avait grand air. Ses lettres sont de vraies confessions et parfois des actes politiques. Il fut un grand sincère, un pur spontané. Sa parole vivante entraînait les cœurs. (p. 64)

I la seducció de Goethe i de Nietzsche, les traduccions de Goethe, amb la *Marguerideta* —«plus et mieux qu'une traduction, mieux qu'une adaptation, c'est une transcription, une déformation, mais voulue, une catalanisation»— (p. 68). El *Cant espiritual* li inspira aquest comentari liminar:

Ses poèmes sont des chants de triomphe. Maragall ne sait pas s'arrêter dans la douleur et se plaisir à souffrir. Après le mal, au sein même du mal, il aperçoit déjà l'espérance. Il est le grand écrivain de la joie, d'une immense joie cosmique qui est la pensée véritable de Dieu. (p. 70)

L'últim text traduït és «l'Ode sans fin», i la presentació s'acaba amb comentaris ditiràmics sobre la forma, l'estil, el ritme de la frase —«Il a puisé en lui-même cette phrase nerveuse, pleine de matière, de reculs, d'élans passionnés, de merveilleux éclats ou d'admirables élargissements» (p. 76)— per acabar amb el somni dels romàntics.

El tercer document és el text que precedeix les traduccions en comú de Camus i Víctor Alba, «Chant spirituel» i «Coupe de soleil», publicades a la revista parisina *Le Cheval de Troie*, el 1947, reproduïdes en un article de Xavier Vall sobre Camus. Aquestes són les ratlles preliminars, on s'assenyala la influència de Goethe i de Nietzsche:

C'est avec Joan Maragall (1860-1911) que la poésie catalane atteint sa plénitude et son épanouissement. On a dit de son inspiration qu'elle était dionysiaque et de sa forme qu'elle était classique. Solitaire, il a vécu le «seny» (sagesse) catalan. Traducteur de Goethe et de Nietzsche il a subi leur influence. Unamuno a dit de lui: «il est le premier poète espagnol de son temps»¹¹.

Xavier Vall precisa la naturalesa i les circumstàncies d'aquesta traducció a dues mans:

La idea de traduir Maragall va sorgir del mateix Camus, pensant sobretot que calia que el poeta català fos conegut a l'estranger. Víctor Alba elaborava una primera versió dels poemes i després es reunia amb Camus al seu despatx de les Editions Gallimard, on la revisaven confrontant-la amb l'original i en corregien l'estil, sense pretendre de conservar-ne la mètrica. Així doncs, si bé Víctor Alba feia bona part de la feina, Camus hi participava activament – tot i que només entenia parcialment el català, més per proximitat a les altres llengües romàniques, que perquè l'hagués sentit a la família – i, en concret, era ell qui donava els últims retocs en francès. (p. 163)

¹¹ VALL, Xavier. «Albert Camus, catalanitat i estranyesa». *Revista de Catalunya*. Nova etapa, núm. 110 (1996, Setembre), p. 165.

Passem a l'antologia de 1968¹². El llibre forma part d'una sèrie de traduccions publicades pel Consell d'Europa amb l'objectiu de difondre obres literàries escrites en llengües europees poc esteses («en vue de faire connaître au grand public les œuvres littéraires écrites dans des langues européennes peu répandues»). La introducció, a càrrec de Díaz Plaja, recorda el context històric i cultural on s'inscriu l'obra de Maragall. L'acadèmic compara el context de la Renaixença a la Bella Dorment, cita els noms dels que hi participaren, com Aribau, Rubió, Milà, Aguiló, Pitarrà, Guimerà, Verdaguer, Oller. Maragall sorgeix en el moment en què la literatura catalana ha arribat a l'edat adulta, segons Díaz Plaja, que descriu la vida i les circumstàncies del poeta que va pertànyer a dos universos, el romanticisme i el modernisme. De la mateixa manera que Carles Riba utilitzava la imatge del pont, Díaz Plaja assenyala la figura de transició:

Maragall est, de la sorte, une figure de transition. Encore frémissant du romantisme, version germanique (de Goethe à Nietzsche, en passant par Novalis), il partage, dès les années 1900, l'inquiétude rénovatrice qui se manifeste, sous le nom de modernisme, dans les «festes» artistiques et littéraires que déjà Barcelone célébrait au déclin du siècle dernier, sous l'influence des symbolistes: d'Ibsen à Maeterlinck. (p. 10)

Després de recordar els pes de les «forces naturals» en la poètica maragallana, estudia la relació amb Espanya a «L'homo ibericus»:

Après les terribles commotions qui dévastent la cité en 1909, son amour s'exalte et il s'efforce de croire qu'un élan de générosité pansera bientôt les plaies toujours béantes. Aussi bien, pour Maragall, les problèmes de sa chère Catalogne sont-ils unis à ceux de la Péninsule toute entière. Quand, en 1898, s'effondre l'empire colonial espagnol, le cri le plus désespéré s'échappe de sa bouche. Le poète se tourne vers l'Espagne: c'est «la voix d'un de tes fils, - qui te parle en langue non castillane» ; c'est à dire dans une langue dont les oreilles espagnoles sont désaccoutumées: elle n'est pas officielle. Et le poète demande à cette Espagne de surmonter sa nostalgie d'une histoire héroïque, et de se racheter par des larmes «qui lui rendront sa joie, sa fécondité, sa vie». (p. 13)

Per acabar, l'acadèmic se centra en els valors humans i en la presència de Déu. Les vint traduccions, precedides d'una cronologia dels poemes i d'una bibliografia, foren revisades per Paul Werrie¹³. Aquests són els traductors:

- J.J. A. Bertrand: «Ode sans fin», «Paroles d'amour sur les bords de la mer Cantabrique», «Pyrénées», «La vache aveugle»;
- Albert Schneeberger: «Conjugal», «La légende de Joan Garí a Montserrat», «Ode à l'Espagne», «Les montagnes»;
- Ramon Sugranyes de Franch («Un poète catalan: Joan Maragall» n°4, «Nova et Vetera», 1937): «Sur la mort d'un jeune homme», «Excelsior», «Visions de la mer», «Après avoir entendu Mecio Horowitz jouer du Beethoven»;
- Victor Crastre (Inédit, 1965): «La fin de Serrallonga», «Haidé», «Le comte Arnau: Escolium», «Hymne ibérique», «La cascade de Lutour»;
- Rafael Tasis («A Barcelone», Paris, 1945): «Ode nouvelle à Barcelone»;
- Josep Palau i Fabre (Inédit, 1965): «Inscription pour une maison neuve»;
- Albert Camus et Víctor Alba («Pont Blau desembre», 1957): «Chant spirituel».

¹² MARAGALL, Joan. *Poèmes*. Madrid: Ministère des Affaires Etrangères, 1968.

¹³ Paul Werrie és autor de *L'amour à l'espagnole* (La Table Ronde, 1964), *La fête andalouse* (Mercure de France, «Littérature générale»), *La souille* (Mercure de France, «Littérature générale», 1970), *Thérèse d'Avila* (Mercure de France, «Littérature générale», 1971).

Cal mencionar la presència de Maragall a l'antologia de Brussel·les: *Patrimoine littéraire européen: Mondialisation de l'Europe, 1885-1922. Anthologie en langue française*¹⁴, amb una presentació a cura de Marie-Claire Zimmermann. Hi recorda la traducció de Goethe, la lectura de Nietzsche, l'energia i el vitalisme de l'escriptura – «désormais les notions d'énergie et de vitalisme seront au cœur de son écriture»¹⁵–, el modernisme amb les *Pirinenques*, però també els signes d'una escriptura finisecular inspirada per poetes francesos com Verlaine. Tres són els poemes traduïts: «Autres vues sur la mer», «Chant spirituel», «Ode à l'Espagne»¹⁶.

L'última obra amb sis traduccions és l'antologia de Jean-Claude Morera *Huit siècles de poésie catalane* (2010). Presenta Maragall de la manera següent: «poète et journaliste qui a accompagné la naissance et l'affirmation du catalanisme politique»¹⁷. L'«Avertissement du traducteur» s'acaba amb la citació d'uns versos de l'«Oda infinita», la qual cosa li confereix d'antuvi una posició privilegiada entre els poetes seleccionats a l'antologia:

Quant à toi, ami lecteur, je t'invite à l'écoute de ces lignes en priant pour que s'y retrouve «quelque écho des cadences de cet oiseau aux ailes immenses» qu'entendait Joan Maragall et qui, écrivait-il, «niche dans l'éternité»¹⁸.

Els sis poemes són «La sardane», «Les trois chants de la guerre» («Les adieux», «Ode à l'Espagne», «Chant du retour»), «Chant spirituel», «La vache aveugle».

Les Odes mereixen una menció apart. El 1945, tot just signat l'armistici, es publiquen a París un conjunt d'Odes: *À Barcelone*, odes de Jacint Verdaguer, Joan Maragall, J. M. López-Picó, Pere Guilanyà¹⁹, i l'any següent, *Ode à l'Espagne*, traduït per Rafael Tasis, amb prefaci de Jean Cassou i litografies de Carles Fontseré²⁰. No és d'estranyar que Carles Fontseré, anarquista exiliat a França el 1939, il·lustrés aquests dos llibres. L'« Adéu, Espanya » de Maragall tornava a ser d'actualitat en el context de la guerra civil i de l'exili dels intel·lectuals catalans. Recordem que Jean Cassou, que havia pres partit a favor dels republicans espanyols, fou membre del comitè de vigilància dels intel·lectuals antifascistes i esdevingué una figura central de la Resistència francesa (fou membre del comitè Bertaux). Passà els anys 42 i 43 a diferents camps de concentració, on escrigué uns 33 sonets colpadors, que sortiren clandestinament el 1944 : *33 Sonnets composés au secret*²¹. Hispanista, fou també un

¹⁴ POLET, Jean-Claude (dir.). *Patrimoine littéraire européen. Volume 12: Mondialisation de l'Europe, 1885-1922*, préface de Claude Pichois. Bruxelles: De Boeck Université, 2000, p. 447-448.

¹⁵ *Ibid.*, p. 447.

¹⁶ No hem pogut esbrinar qui és el traductor o la traductora. Segons M.C. Zimmermann, les traduccions no són seves.

¹⁷ MORERA, Jean-Claude. *Huit siècles de poésie catalane*. Paris: l'Harmattan, 2010, p. 19.

¹⁸ *Ibid.*, p. 13.

¹⁹ *À Barcelone, odes de Jacint Verdaguer, Joan Maragall, J. M. López-Picó, Pere Guilanyà, dans leur texte catalan et la traduction française en regard, avec une introduction de Rafael Tasis. Eaux-fortes et bois gravé par Carles Fontseré*. Paris: L'artiste, 1945. Es troba a la Bibliothèque Nationale de France.

²⁰ MARAGALL, Joan. *Ode à l'Espagne*. Préface de Jean Cassou. Lithographies de Carles Fontseré. Paris: L'artiste (impr. de G. Hallépée), 1946. N'hi ha un exemplar a la Bibliothèque Nationale de France i un altre a la biblioteca del CEROC, a la Sorbona, ja que Jean Cassou fou el primer president de l'Institut d'estudis occitans.

²¹ CASSOU, Jean. *Sonnets composés au secret*. Toulouse: Comité national des écrivains, Centre des intellectuels, 1944 (reedició d'alguns dels *Trente-trois sonnets* apareguts clandestinament a les Editions de Minuit amb el pseudònim de Jean Noir. Es van publicar a Suïssa el 1946).

reconegut traductor de Gómez de la Serna, Eugeni d'Ors, Unamuno i Cervantes (*Les Novel·les exemplars*) i traduït poetes de la talla de Lorca i Machado. En fi, fou el primer president de l'Institut d'estudis occitans. A la llum d'aquest breu repas biogràfic, s'entén millor el prefaci de Jean Cassou a l'«Oda a Espanya», que mereix la pena de ser transcrit íntegrament:

Il ya de l'amertume et de la fierté blessée dans la parole de la Catalogne à l'Espagne. Il y a aussi –tendez l'oreille!– une profonde tendresse. Oui, en même temps qu'un grand citoyen catalan, il fut, le poète Maragall, un grand espagnol, un homme de cet empire d'hommes qui déborde la péninsule et, sur les ailes de l'esprit, s'étend par delà les océans.

Le génie catalan est une des voix du vaste orchestre, et qui demande à être entendue, qui sollicite l'attention, qui sait qu'elle la mérite et que cette attention n'est que justice. Réclamation d'un cœur chatouilleux, gonflé de légitime orgueil et de la conscience pleine et entière de sa différence et de sa nécessité. Si vous écoutez son appel, vous aurez votre récompense, qui sera de découvrir une Espagne, une Espagne égale des autres, aussi parfaite et dont certaines modulations vous surprendront, car vous les reconnaîtrez proches de certaines musiques nôtres. Que cet univers espagnol est riche, qui ici, prend l'aspect méditerranéen, se révèle clair, lumineux, plein d'humeur, avec une grâce et une mélancolie qui ne sont point celles des autres provinces et qui, par contre, vont rejoindre telles de nos valeurs occitanes, la chanson des Troubadours... Chère sœur Catalogne ! Elle tient sa place dans la ronde ibérique et, par sa main la ronde s'enlace à une plus large danse, celle de tous les peuples de la lumière méditerranéenne.

Danse grave et charmante, danse réglée par de sages déesses rustiques et marinières: c'est la sardane, «la danse la plus belle – de toutes les danses qui se font et se défont». Au temps où Joan Maragall élevait son reproche –et sa consolation, – l'Espagne gisait, profondément atteinte. La voici encore une fois étendue sur le lit de douleurs: et encore une fois ses filles peuvent la plaindre, qui savent que de sa résurrection naîtra leur résurrection et, entre elles, une nouvelle, franche et profonde entente. Que chacun retrouve sa liberté, exalte sa personne et sa singularité: ainsi chacune se rend-elle plus digne d'une communauté plus heureuse, et qui se reconstruit sur des fondations sans cesse vérifiées et nouvelles²².

«Els tres cants de la guerra», i particularment «Oda a Espanya», són dels poemes més comentats de Maragall²³ i dels més traduïts al francès. Cassou al·ludeix primer al tot del poema: amarg i ferit, ahora que tendre. Com en el text de Pere Jordi Cerdà del 1958 (posterior doncs a aquest), s'hi recalca la veu que s'ha d'entendre, una veu que Cassou considera legítima («et que cette attention n'est que justice»). L'escriptor francès fa l'elogi d'un univers espanyol i mediterrani clar i lluminós, amb una gràcia i una melancolia pròpies que Catalunya comparteix amb Occitània: Catalunya és doncs la germana d'Occitània²⁴. La menció de les arrels del passat gloriós amb els Trobadors és obligada en tot discurs de la Renaixença²⁵, i la germanor dels occitans amb els catalans vincula el desig de Cassou amb el de Mistral i els felibres. L'últim paràgraf estableix clarament un vincle històric entre l'Espanya del 1898 i la del 1945, amb la imatge d'una Espanya ajaguda i malalta: «La voici encore une fois étendue sur le lit de douleurs».

²² MARAGALL, Joan. *Ode à l'Espagne*, *Op. cit.*

²³ ABRAMS, Sam D. *Llegir Maragall*, *ara*. Barcelona: Proa, 2010, p. 208.

²⁴ Sobre aquestes qüestions vegeu aquí mateix: CERDA SUBIRACHS, Jordi. «*Ibèria! Ibèria!*: al voltant d'un ideal maragallià», p. 4.

²⁵ Els exemples més coneguts són el pròleg de *Lo Gayter de Llobregat* i el discurs de Milà i Fontanals en la restauració dels Jocs Florals de 1859.

Ara bé, si l'«Oda a Espanya» acabava amb quatre preguntes sense resposta i un comiat contundent a Espanya, Jean Cassou, en canvi, concloïa el seu text amb un to esperançat, i apuntava un fort desig de llibertat, de dignitat, de singularitat i de diàleg construït sobre uns fonaments nous, una interpretació basada en la penúltima estrofa. Veiem aquí una nova lectura del poema a la llum d'un moment històric diferent del context d'escriptura inicial. La traducció de Rafael Tasis n'ofereix una elegant versió en prosa. Molt interessants són les tres litografies de Carles Fontseré que il·lustren el text. La primera, al capdavant de la introducció, representa una dona mig ajaguda, recolzada, mirant cap a les muntanyes del Pirineu, el cos nu que té els mateixos contorns de la costa catalana: el seu cos representa Catalunya. La segona litografia encapçala l'inici del poema i mostra la dona dreta, cantant cap als vaixells que s'allunyen, com en els versos: «-i tu cantaves- vora del mar / com una folla». La tercera, al final del poema i a sota del nom del poeta, representa la dona asseguda, les mans plegades, plorant els fills morts figurats per unes creus.

Passem ara als estudis de l'obra poètica dins de l'àmbit universitari francès, on cal mencionar, el 1951, la tesi de José María Corredor, *Un esprit méditerranéen: Joan Maragall*, a Tolosa, i l'anàlisi, el 1982 i en català, de «La vaca cega» dels hispanistes francesos Maurice Molho i Montserrat Prudon²⁶. Em plau recordar aquí, a la memòria del meu mestre Molho, llurs conclusions sobre aquest singular poema que ofereix una multiplicitat de lectures. Seguint una lectura política, els autors hi veuen una al·legoria de Catalunya:

Catalunya és aquesta vaca que, rebutjada del ramat, ha de veure en la seva nit clarivident la veritat del seu ésser-altra. Lectura política doncs, la primera de totes, inclosa en la ideologia d'un nacionalisme naixent, entre les *Bases de Manresa* (1892) i la proclamació d'una *Doctrina nacionalista* per Prat de la Riba (1894-1895). Mutilada de la seva relació amb la resta de la península ibèrica, Catalunya busca la font mateixa de la seva vida, de la seva naixença, encoberta de mort o de nit, però d'una mort vençuda per la persistència de si mateixa en el ritm, en el gest de la vida, en el caminar incansablement pels camins inoblidables.

La lectura social ofereix una al·legoria de la marginació del poeta en el si de la comunitat: «Profeta en la seva tribu, el poeta que posseeix i proclama la veritat, entre altres la del seu poble, se sent diferent pel sol fet d'haver rebut la Paraula: Paraula Viva, font de Vida que té la missió de produir». I no pot faltar una interpretació psicoanalítica: «A un nivell més pregon es pot i s'ha de llegir el poema com una composició fantasmàtica. En el text de *La vaca cega* el jo objectiva un fantasma que és el de la pròpia relació parental».

Hem vist, doncs, com a França les traduccions de la poesia de Maragall s'han publicat de manera dispersa i fragmentària. Si les antologies solen situar el poeta en el seu marc històric, no ofereixen cap paratext, introducció, pròleg, nota o nòtula que expliciti la posició dels traductors. Si un dels propòsits de tota traducció és fer més propera per als lectors el que Antoine Berman en diu «l'auberge du lointain»²⁷, aquest breu recorregut per la geografia maragallana fa patent que el poeta de la Paraula viva i traductor de Goethe i Nietzsche al català espera encara el seu traductor a França.

²⁶ MOLHO, Maurice, MORAL PRUDON, Montserrat. «Joan Maragall: La Vaca Cega». *Actes del col·loqui internacional sobre el modernisme* (Barcelona: 1982). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, «Biblioteca Milà i Fontanals, 9», 1988, p. 191-205. Totes les citacions p. 204-205.

²⁷ BERMAN, Antoine. *La traduction et la lettre ou l'auberge du lointain*. Paris: Seuil, 1999.